

İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karikatürler Aracılığıyla Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları

Fadime Seçgin, , Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi,

Email: fatmasecgin@gmail.com

Gamze Yalvaç, Fen Bilgisi Eğitimi ABD, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi,

Email: gamzeyalvac@gmail.com

Turhan Çetin, , Sosyal Bilgiler Eğitimi ABD, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi,

Email: turhan@gazi.edu.tr

Özet

Eğitimde karikatür kullanılmasının önemini vurgulayan bu çalışmada, sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji eğitimi programlarını yakından ilgilendiren çevre konusunda, ilköğretim öğrencilerinin zihinsel yapılarındaki kavramlar ve çevre sorunlarını algılayış biçimleri karikatürler aracılığı ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmamız, Ankara ve Tokat ilinde 2009–2010 eğitim öğretim yılında 8. sınıfta öğrenim gören toplam 100 öğrencinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak, küresel ısınma, ozon tabakası, toprak kirliliği, ışık kirliliği, ses kirliliği, su kirliliği, hava kirliliği, orman tahribatı ve nesli tükenen hayvanlar gibi çevre sorunlarına ait, resim öğretmeni tarafından çizilmiş 9 adet karikatürün yer aldığı form kullanılmıştır. Öğrencilerden, bu formda yer alan karikatürleri inceleyip, altlarında yer alan boşluklara karikatürlerle ilgili yorumlarını yazmaları istenmiştir. Bu süreçte öğrencilerin karikatürlerde yer alan çevre sorunlarını zihinlerinde hangi kavramlarla ilişkilendirdiklerini ortaya çıkartmak ve bu sayede çevre ile ilgili kavram yanılgıları ya da eksik öğrenme nedenlerini tespit etmek amaçlanmıştır. Yapılan içerik analizi sonucunda öğrencilerin çevre sorunlarına ilişkin karikatür yorumlarında yer alan kavramların kullanıma sıklığı incelenmiş; bu karikatürlerde en çok küresel ısınma, kirlilik, kuraklık, doğal denge, duyarsızlık, bilinçsizlik, insan gibi kavramların tekrarlandığı gözlenmiştir. Her bir karikatürün ilişkilendirildiği kavramlar ve tekrarlanma sıklıkları incelenerek öğrencilerin çevre ile ilgili kavram yanılgıları ya da eksik öğrenmeleri ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çevre Sorunları, Çevre Eğitimi, Mizah, Karikatür, İlköğretim

GİRİŞ

Çevre; insanların ve diğer canlıların yaşamları boyunca karşılıklı olarak etkileşim içinde bulunduğu, biyolojik, kimyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel bütün faaliyetlerini devam ettirdiği bir ortamdır (Daştan,1999; Yıldız, Sipahioğlu ve Yılmaz,2008). Ne yazık ki bütün canlılar için önemli olan çevre, sanayinin dünyada hızla gelişmesine paralel olarak, ham madde ihtiyacının karşılanması için doğal kaynakların tüketilmeye başlanması, üretim atıklarının hızla artması ve insanların bilinçsizce doğaya zarar vermesi sonucunda hızla kirletilmeye, tahrip edilmeye kısacası yok edilmeye başlanmıştır. Günümüze gelindiğinde ise çevre sorunları ciddi problemler doğurmaya başlamış ve tüm canlı yaşamı için tehlikeli bir hal almıştır.

Dünyanın geleceğini tehdit eden ve bu nedenle ülkelerin gündemini oluşturan belli başlı çevre sorunları; nüfus artışı ve mekan sorunu, enerji sorunu, tarımsal sorunlar, çölleşme, çoraklaşma ve kuraklık, ormanların azalması, erozyon, canlı türlerinin yok olması, hava kirliliği, su kirliliği, toprak kirliliği, küresel ısınma ve benzerleri sayılabilir (Türküm, 1998; Aksay ve Diğerleri, 2005; Türkmen, 2008; Gökçe, 2009). Nüfusun hızla çoğalması, çarpık kentleşme, atıkların bilinçsizce çevreye saçılması, hava, su, toprak gibi çevre faktörlerini kirletmekte; doğal kaynakların israf edilmesi ve eğitimsizlik de doğal dengenin bozulma sürecini hızlandırmaktadır. İşte tam bu noktada çevre eğitimi önemli bir değer kazanmaktadır. Çevre eğitiminde temel amaç; doğal çevreyi koruma ve kullanmaya yönelik duyarlılığı artırmak, bireyde çevre bilinci uyandırmaktır (Başal, 2003). Çevre eğitimi ilk olarak ailede başlayıp, daha sonra okul öncesi eğitimiyle devam eden ve bütün hayat boyu süren bir süreçtir. Çevre eğitiminde en önemli yapılanma ise şüphesiz ki ilköğretim yıllarında gerçekleşmektedir. Bu yıllarda sınıf

ortamında öğrencilere çevre bilincinin kazandırılması ve kazandırılan bilincin kalıcı olabilmesi için öğretmenlerin derslerinde özellikle öğrencilerin ilgisini çekici yöntem ve tekniklere başvurması gerekmektedir.

Günümüzdeki eğitim felsefesi daha mutlu ve eğlenen öğrencinin öğrenme ve bilgiyi saklama konusunda daha motive olduğu, tersi durumda ise daha endişeli ve korkak bir pozisyonda olduğuna işaret etmektedir (Oppliger, 2003; aktaran Martin, 2008). Mizahı sınıf ortamına katmak öğrencinin ilgisini arttırması, olası gerilimleri azaltması ve eğlenceli bir öğrenme ortamı oluşturması bakımından önemlidir. Bu bağlamda mizah öğrencileri uyarıcı, ilgilerini çeken ve bu ilginin devamlılığını sağlayan, gerilimi ve test endişesini azaltan ve daha rahat bir öğrenme ortamı yaratan bir araçtır (Taylor, 1999, aktaran Kılınc, 2008). Eğitimde kullanılabilecek mizah araçları içerisinde etkili olabilecek unsurlardan birisi karikatürlerdir.

Karikatür; insanların, varlıkların, olayların hatta duygu ve düşüncelerin doğal olanla ters düşen, olağanla çelişen, gülünç yanlarını yakalayıp bunları (kimi zaman da yazıyla desteklenmiş) abartılı çizimlerle bir gülmece anlatımına dönüştürme sanatıdır (Alsaç, 1999'dan aktaran; Özer, 2004). Karikatürler eğlenceli olmalarının yanında aynı zamanda öğretme ve öğüt vermek için güçlü birer araçtır. Karikatürler çocuklar ve yetişkinler tarafından kolayca algılanabilir. Göz ve beyin üzerinde canlanması kolaydır. Karikatürü anlamlandırma sürecinde öğrenciler, önce karikatürdeki çizgi üzerinde yoğunlaşır, daha sonra her ayrıntı üzerinde düşünür, bağlantı kurarak yorum yapar ve nesnel arasındaki zıtlık ve birliktelikleri ortaya koyarak zihinlerinde bir öykü kurgular. Böylece, öğrenciler yaratıcı ve eleştirel düşünür (Özalp, 2006). Bu yönüyle karikatürler öğrencilerin eleştirel düşünme ve sorun çözme becerisini geliştirirken, onların kendini ifade edebilmesine, özgürce düşünebilmesine ve düşleyebilmesine, duygu ve düşüncelerini sözlü ve yazılı olarak anlatabilmesine olanak sağlar (Uslu, 2007). Gerek tarihsel, gerekse aktüel tüm konular karikatürle karmaşıklık ve soyutluktan arındırılabilir. Karikatürler sınıf tartışmalarını başlatmaya, çok disiplinli dersleri desteklemeye, düz anlatıma dayalı dersleri görselleştirmeye, yüksek düzeydeki soruları desteklemeye ve özgün değerlendirmeye bir temel sağlamaya oldukça uygundur (Heitzmann,1998; Akt. Altun, 2009:192,193). Dolayısıyla derslerde karikatür kullanımı ile öğrenme artabilir.

Özellikle sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, fen ve teknoloji eğitimi gibi derslerde, karikatür iyi bir araç olarak değerlendirilebilir potansiyelini taşımaktadır. Günümüzde araştırmacılar öğretmenlere öğrenmenin kalıcılığını sağlamak amacıyla karikatürleri derslerine eklemelerini önermektedir. Karikatür sanatının eğitim sürecinde önemli bir yere sahip olduğunu gösteren, bir öğrenme aracı olarak kullanılmasını destekleyen birçok araştırma mevcuttur (Özalp 2006; Kılınc, 2008; Rule ve diğerleri 2008; İnel ve diğerlerinin 2009; Köseoğlu, 2009; Özşahin 2009; Aksoy ve diğerleri 2010). Özalp (2006) fen bilgisi dersinde karikatürlerle yapılan öğretimin, geleneksel metotlara göre daha başarılı olduğunu göstermiştir. Kılınc (2008) "Öğretimde Mizahi Kavramaya Dayalı Bir Materyal Geliştirme Çalışması: Bilim Karikatürleri" adlı tezinde bilim karikatürleri ile yapılan öğretimin öğrencilerin başarılarını, biyolojiye yönelik tutumlarını ve motivasyonlarını düz anlatım metoduna göre anlamlı ve pozitif oranda arttırdığı sonucuna ulaşmıştır. Köseoğlu (2009), ilköğretim öğrencileri üzerine yaptığı çalışmada, sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımının öğrencilerin eleştirel düşünme becerisini geliştirdiğini ortaya koymuştur. Özşahin (2009), çalışmasında karikatür kullanımının öğrencilerin coğrafya derslerine olan ilgisini arttırdığını belirlemiştir. Aksoy ve diğerlerinin (2010) yaptığı "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi" adlı çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarılarını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu nedenlerden dolayı çalışmamızda, tüm insanlığın ortak sorumluluğunda olan çevre konusunda, ilköğretim öğrencilerinin zihinsel yapılarındaki kavramları ve çevre sorunlarını algılayış biçimlerini karikatürler aracılığı ile tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada çevre konusunda, ilköğretim öğrencilerinin zihinsel yapılarındaki kavramları ve çevre sorunlarını algılayış biçimlerini karikatürler aracılığı ile tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Problemi

İlköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin karikatürler aracılığıyla çevre sorunlarına ilişkin algıları nelerdir?

Alt Problemler

1. Çevre sorunlarına ilişkin karikatür yorumlarında yer alan kavramların kullanılma sıklığı ne düzeydedir?
2. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karikatürler aracılığıyla çevre sorunlarına ilişkin algıları nasıldır?

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmamızda nitel araştırma yöntemleri arasında bulunan içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi; "dokümanların, mülakat dökümlerinin yada kayıtlarının karakterize edilmesi ve karşılaştırılması için kullanılan bir tekniktir. Amacı, katılımcıların görüşlerinin içeriklerini sistematik olarak tanımlamaktır" (Altunışık, Coskun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2004).

Çalışma Grubu

Çalışmamız, Ankara ve Tokat ilinde 2009-2010 eğitim öğretim yılında 8. sınıfta öğrenim gören toplam 100 öğrencinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Çalışma grubunun 8. sınıf seviyesinden seçilmesinin sebebi, bu seviyenin bitimine kadar öğrencilerin fen-teknoloji ve sosyal bilgiler dersleri kapsamında çevre eğitimi ile ilgili kazanımlara sahip oldukları varsayımından dolayıdır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmamızda veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından geliştirilen çevre sorunları ile ilgili karikatürlerin yer aldığı form kullanılmıştır. Ölçme aracında yer alan çevre sorunlarına ait karikatür konularının seçiminde fen-teknoloji ve sosyal bilgiler dersleri kapsamında yer alan çevre ile ilgili ortak kavramlara yer verilmiş ve bu süreçte uzman görüşüne başvurulmuştur. Ölçme aracında küresel ısınma, ozon tabakası, toprak kirliliği, ışık kirliliği, gürültü kirliliği, su kirliliği, hava kirliliği, orman tahribatı, nesli tükenen hayvanlar gibi çevre sorunlarına ait bir uzman tarafından çizilmiş, 9 adet karikatür bulunmaktadır. Öğrencilerden, bu formda yer alan karikatürleri inceleyip, altlarında yer alan boşluklara karikatürlerle ilgili yorumlarını yazmaları istenmiştir. Bu süreçte öğrencilerin karikatürlerde yer alan çevre sorunlarını zihinlerinde hangi kavramlarla ilişkilendirdiklerini ortaya çıkartmak ve bu sayede çevre ile ilgili kavram yanılgıları ya da eksik öğrenme nedenlerini tespit etmek amaçlanmıştır.

BULGULAR ve YORUMLAR

Öğrencilerin çeşitli çevre sorunlarına ilişkin oluşturulmuş karikatürleri yorumlamaları ve ifadelerini yazmaları sonucunda bu karikatürlere ilişkin ortaya koydukları kavramların kullanılma sıklığı belirlenmiştir. Kavramların kullanılma sıklığına ilişkin frekanslar Tablo 1 de yer almaktadır. Tablo 1 düzenlenirken, her bir karikatür konusu için en çok tekrar eden 20 kavram ve üzerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Çevre Sorunlarına İlişkin Karikatür Yorumlarında Yer Alan Kavramların Kullanılma Sıklığı

Karikatür konuları	Küresel ısınma	Ozon tabakası	Toprak kirliliği	Işık kirliliği	Gürültü kirliliği	Su kirliliği	Hava kirliliği	Orman tahribatı	Nesli tükenen hayvanlar
Kavramlar	f	f	f	f	f	f	F	f	f
Küresel ısınma	61	28	16						60
Ozon tabakası		77							
Toprak kirliliği			34						
Işık kirliliği				64					
Gürültü kirliliği					68				
Su kirliliği						70			
Hava kirliliği		27					59		
Orman tahribatı								63	
Nesli tükenen hayvanlar									58
Atık			56			41			
Atmosfer		21					33		
Avlanma									52
Balık						60			
Bilinçsizlik		23			44	50	25	48	
Çöp			43			67			
Duyarsızlık	46	33	28		38			54	40
Deodorant		87							
Doğal Denge	54		22	23				32	39
Erozyon			39						
Gelecek	28							22	54
Gereksiz		21		49	32				
Göç	23			51					
Güneş		23							
Fabrika							78		
Filtre							75		
Hastalık					35		43		
İnsan		50	54		43	57	38	51	52
Kentleşme				60					
Kirlilik			59						
Kuraklık			49						
Kimyasal		21							
Kutuplardaki buzullar	63								
Karbondioksit								23	
Kirlilik		34							
Ölüm	31	22					32		
Oksijen								51	
Parfüm		75							
Plastik			65						
Stres					35				
Sağlık					37				
Yaşam Alanı	51					32			43
Yok olmak	42			25		27		61	68

Tablo 1’de yer alan çevre sorunlarına ilişkin karikatür yorumlarında vurgulanan kavramların kullanılma sıklığı incelendiğinde karikatürlerde öğrencilerin genellikle konu ile doğrudan ilişkili kavramları kullandıkları görülmektedir. Örneğin; “Toprak kirliliği karikatürü” yorumunda plastik (f:65), atık (f:56), çöp(f:43), insan (f:54), “Işık Kirliliği Karikatürü” yorumunda yok olmak (f:25), kentleşme (f:60), göç (f:51), “Gürültü Kirliliği Karikatürü” yorumunda bilinçsizlik(f:44), insan (f:43) ve duyarsızlık (f:38)], “Su Kirliliği Karikatürü” yorumunda yok olmak (f:27), çöp (f:67), bilinçsizlik (f:60), insan (f:57), “Hava Kirliliği Karikatürü” yorumunda insan (f:38), fabrika (f:78) ve filtre (f:75), “Orman Tahribatı Karikatürü” yorumunda insan (f:51), yok olmak (f:61), bilinçsizlik (f:48), kentleşme (f:51) ve oksijen

(f:51) ve "Nesli Tükenen Hayvanlar Karikatürü" yorumunda [insan (f:52), yok olmak (f:68), küresel ısınma (f:60) bilinçsiz avlanma (f:52) gibi konu ile doğrudan ilgili kavramlara yer verildiği gözlenmektedir. Diğer taraftan Tablo 1 incelendiğinde küresel ısınma, bilinçsizlik, duyarsızlık, doğal denge, gelecek, insan, ölüm, yok olmak gibi kavramların neredeyse bütün karikatürlere ilişkin yorumlarda öğrenciler tarafından tekrar edildiği görülmektedir.

2. İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Karikatürler Aracılığıyla Çevre Sorunlarına İlişkin Algıları

Bu bölümde veri toplama aracında yer alan çevre sorunlarına ilişkin 9 karikatür ile ilgili öğrencilerin yazmış oldukları yorumların bir kısmına yer verilip, öğrenci algıları ortaya konulmuştur.

2.1. Küresel Isınma Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

Küresel Isınma konusunun anlatıldığı bu karikatürde Kutuplarda yaşayan penguen, kutup ayısı gibi hayvanların yaşam alanlarının buzulların erimesi sonucu farklılaştığı mizahi bir yolla anlatılmaktadır. Öğrencilerin bu karikatüre ilişkin verdiği yorumların bir kısmı şu şekildedir: "*Dünyanın dengesi bozuldu. Güçlü olan güçsüz olanı ezer eşitlik yok. Küresel ısınma sebebiyle buzullar eriyor ve kutup hayvanları yaşam ortamlarını kaybediyorlar. Küresel ısınma yüzünden doğal denge bozuluyor.*" Öğrenci yorumları incelendiğinde küresel ısınma ile ilgili genellikle öğrencilerin bir farkındalık kazandığı görülmektedir.

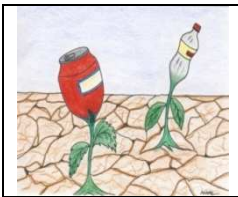
2.2. Ozon Tabakası Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

Ozon tabakasının tahribatının anlatıldığı bu karikatürde, parfüm ve deodorantların atmosferimize ve ozon tabakasına verdiği zarar anlatılmaktadır. Öğrencilerin bu karikatüre ilişkin verdiği yorumların bir kısmı şu şekildedir: "*Kullandığımız parfüm ve deodorantlar gibi kimyasallar yüzünden ozon tabakası deliniyor ve dünyamız ısınıyor.*"

Parfümler ve sera gazları gibi gazlar ozon tabakasının delinmesine yol açar ve zararlı güneş ışınları bize zarar verir, küresel ısınma oluşur. Kimyasallar yüzünden dünyamızın ömrü kısalıyor." Öğrencilerin ozon tabakasının zarar gördüğü karikatür için vurguladıkları yorumlar incelendiğinde, deodorant (f:87) ve parfüm (f:75) kullanmanın zararlı olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir. Bu doğru bir yorumdur. Ancak ozon tabakasının delinmesini güneşin zararlı etkisine maruz kalma, görme bozuklukları ve deri kanseri kavramları ile ilişkilendiremedikleri tespit edilmiştir.

2.3. Toprak Kirliliği Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

Plastik ve metal gibi doğaya karışması çok uzun süren atıkların, topraklarımıza verdikleri zararın anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "*Genetik mühendisliği okadar gelişmiş ki şişeler ve konserveler bitkilerde yetişiyor. Burada cam, metal, plastik gibi kolay yok olmayan maddelerin bitkilere verdiği zarar anlatılıyor. Böyle devam edersek çiçekler yerine, plastik şişeler bırakırız geride.*" Öğrencilerin, toprak kirliliği karikatürüne yazdıkları yorumlar incelendiğinde, plastik (f:65), atık (f:56), çöp(f:43) gibi konu

ile doğrudan ilişkili kavramları kullandıkları görülmektedir. Ancak toprak kirliliği karikatüründe özellikle plastik ve metal çizimlerine yer verilmesinin sebebi öğrencilerin bu atıkların geri dönüşümü konusunda bir ipucu sağlamaktı, ancak öğrencilerin çok az bir kısmı çözüm için geri dönüşümün önemini (f:12) vurgulamışlardır.

2.4. Işık Kirliliği Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

İlerleyen teknoloji ve kentleşme sebebiyle meydana gelen ışık kirliliği, bir çok göçmen kuşun yönünü bulamamasının ve göç süreçlerini tamamlayamamasının anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "*Kuşlara GPS gerekiyor. Işık küresel ısınmaya yardımcı unsurlardır. Bu hayvanlara çok üzülüyorum ışık kirliliği nedeniyle yollarını kaybediyorlar.*" Öğrencilerin, ışık kirliliği karikatürüne yazdıkları yorumlar incelendiğinde, büyük bir çoğunluğun kentleşme (f:60) ve göç (f:51) kavramlarını

kullanıldığı görülmektedir. Ancak öğrencilerin ışık kirliliği çevre sorununu enerji tasarrufu yapılarak önlenebileceğini ifade eden öğrenci sayısının (f:5) oldukça az olduğu tespit edilmiştir.

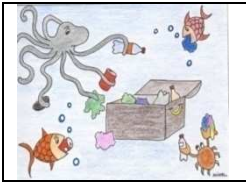
2.5. Gürültü Kirliliği Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

(f:2) ve ses yalıtımı (f:3) kavramlarını kullandıkları tespit edilmiştir.

Gürültü Kirliliğinin anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "Fazla gürültü yapmamalı, insanları rahatsız etmemeliyiz. Ses kirliliğinden dolayı, adam rahatsız oluyor ve çıldırıyor. Teknolojik aletler radyasyona neden oluyor ve bize zarar veriyor." Öğrencilerin, gürültü kirliliği karikatürüne yazdıkları yorumlar incelendiğinde, büyük bir çoğunluğu gürültü kirliliğini, bilinçsizlik (f:44) ve duyarsızlık (f:38) kavramları ile ilişkilendirmişlerdir. Bu kavramlar konu ile doğrudan ilişkili olmasına rağmen çok az öğrencinin desibel

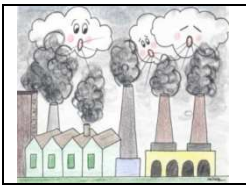
2.6. Su Kirliliği Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

ve bilinçsizlik (f:60) kavramlarını kullanmışlardır. Belirlenen çevre sorunları arasında su kirliliğine insanların sebep olduğunu düşünen öğrenci sayısının (f:57) en fazla olduğu görülmektedir.

Su Kirliliğinin anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "Önceleri denizlerin hazineleri altın sarısı pırl pırl kumlar ve berrak su iken, vurdumduymaz insanlar sayesinde pis atıklarla doldu. Su hayvanları ölüyor bizde balıkçılık yapamıyoruz. Biz kirletiyoruz biz temizlemiyoruz ya. Balıklar mı temizlesin denizleri? Burada yardımlaşma anlatılıyor." Öğrencilerin, su kirliliği karikatürüne yazdıkları yorumlar incelendiğinde, büyük bir çoğunluğu çöp (f:67)

2.7. Hava Kirliliği Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

ve bilinçsizlik (f:60) kavramlarını kullanmışlardır. Belirlenen çevre sorunları arasında su kirliliğine insanların sebep olduğunu düşünen öğrenci sayısının (f:57) en fazla olduğu görülmektedir.

Hava Kirliliğinin anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "Fabrika bacalarından çıkan dumanlar asit yağmurlarına neden olur. Bulutlar H1N1 olmuş. Aşırı israftan dolayı ihtiyaçlar artıyor ve fabrikalar kuruluyor. Bu fabrikalar havayı kirleterek sağlığımız için gerekli oksijeni yok ediyor. Fabrika bacalarına filtre takılmalıdır." Öğrencilerin, hava kirliliği karikatürüne yazdıkları yorumlar incelendiğinde, fabrika (f:78) ve filtre (f:75) kavramlarının sıklıkla tekrarlandığı görülmektedir. Ancak hava kirliliği çevre

2.8. Orman Tahribatı Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

Orman tahribatı ve ormanların yok olmasının anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "Burada kuraklık var. Kimse ağaçları sulamamış kendileri suluyorlar. Dünyanın akciğerleri ağaçlardır. Ağaçları öldürmek dünyayı öldürmektir. Kuraklıktan dolayı, kimse ağaçları sulamamış, ağaçlar kendilerini suluyorlar. Öğrencilerin, orman tahribatı karikatürüne yazdıkları yorumlar incelendiğinde ormanların yok olması (f:61), bilinçsizlik (f:48), kentleşme ve oksijen (f:51) gibi konu ile doğrudan ilişkili ve anlamlı kavramların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ancak orman tahribatı hava kirliliği, küresel ısınma ve ozon tabakasının delinmesi vb konular ile doğrudan ilişkili olmasına rağmen çok az öğrenci tarafında ilişkilendirilme yapıldığı (f:9) saptanmıştır.

Hava Kirliliğinin anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "Fabrika bacalarından çıkan dumanlar asit yağmurlarına neden olur. Bulutlar H1N1 olmuş. Aşırı israftan dolayı ihtiyaçlar artıyor ve fabrikalar kuruluyor. Bu fabrikalar havayı kirleterek sağlığımız için gerekli oksijeni yok ediyor. Fabrika bacalarına filtre takılmalıdır." Öğrencilerin, hava kirliliği karikatürüne yazdıkları yorumlar incelendiğinde, fabrika (f:78) ve filtre (f:75) kavramlarının sıklıkla tekrarlandığı görülmektedir. Ancak hava kirliliği çevre sorunu ormanların tahrip edilmesi, küresel ısınma, ozon tabakasının incelmeye vb kavramlarla doğrudan ilişkili olmasına rağmen hiçbir öğrenci tarafından yorumlara yazılmamış olması dikkat çekicidir.

2.9. Nesli Tükenen Hayvanlar Konulu Karikatüre İlişkin Öğrenci Yorumları

Nesli tükenen hayvanların mizahi yolla anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "Onlar bunu haketmiyorlar, bizim hatalarımız yüzünden gelecekte yok olacaklar. 54 yıl sonra küresel ısınma ve bu hızla devam ederse penguen ve fok balıklarının nesli tükenebilir. Çocuk annesine hayvanları soruyor, burada bilgilendirici yazılar olmalı." Öğrencilerin, nesli tükenen canlıların anlatıldığı karikatür için yazdıkları yorumlar incelendiğinde, yok olmak (f:68) ve küresel ısınma (f:60) gibi anlamlı kavramların kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca canlıların nesillerinin tükenmesini bilinçsiz avlanma (f:52) ile ilişkilendiren

Orman tahribatı ve ormanların yok olmasının anlatıldığı bu karikatürde, öğrencilerin bir kısmının yorumları şu şekildedir: "Burada kuraklık var. Kimse ağaçları sulamamış kendileri suluyorlar. Dünyanın akciğerleri ağaçlardır. Ağaçları öldürmek dünyayı öldürmektir. Kuraklıktan dolayı, kimse ağaçları sulamamış, ağaçlar kendilerini suluyorlar. Öğrencilerin, orman tahribatı karikatürüne yazdıkları yorumlar incelendiğinde ormanların yok olması (f:61), bilinçsizlik (f:48), kentleşme ve oksijen (f:51) gibi konu ile doğrudan ilişkili ve anlamlı kavramların sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Ancak orman tahribatı hava kirliliği, küresel ısınma ve ozon tabakasının delinmesi vb konular ile doğrudan ilişkili olmasına rağmen çok az öğrenci tarafında ilişkilendirilme yapıldığı (f:9) saptanmıştır.

öğrenci sayısının da oldukça fazladır. Bu nedenle nesli tükenen hayvanlarla ilgili öğrencilerin farkındalık düzeylerinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, tüm canlıları yakından ilgilendiren çevre konusunda, ilköğretim öğrencilerinin zihinsel yapılarındaki kavramlar ve çevre sorunlarını algılayış biçimleri karikatürler aracılığı ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin zihinlerinde çevre sorunları konusunda birçok doğru kavram olmasına rağmen, göze çarpan en önemli eksikliğin çevre sorunlarını birbirinden bağımsız düşünmeleri ve birbiri ile ilişkilendirmemeleridir. Örneğin, hava kirliliği çevre sorunu; ormanların tahrip edilmesi, küresel ısınma, ozon tabakasının incilmesi.. vb kavramlarla doğrudan ilişkili olmasına rağmen hiçbir öğrenci tarafından yorumlara yazılmamış olması dikkat çekicidir. Ayrıca yorumlar incelendiğinde, öğrencilerin verdiği cevaplarda rastlanan bir diğer eksiklik çevre sorunlarını tanımlarken çözüm önerileri getirmemiş olduklarıdır. Öğrencilerin çevre sorunları ile ilgili çizilen karikatürlere yazdıkları yorumlar incelendiğinde birçoğunun konu ile doğrudan ilgili ve anlamlı kavramlar kullandıkları tespit edilmiştir. Diğer taraftan öğrencilerin bir kısmının da çevre sorunlarını ifade ederken eksik yâda yanlış öğrenmelere sahip oldukları görülmüştür. Yorumlarda neredeyse bütün çevre sorunlarının öğrenciler tarafından "yok olmak" kavramı ile ilişkilendirilmesi gelecek açısından karamsar bir tablo çizilmesi nedeniyle son derece önemlidir. Ayrıca öğrenciler küresel ısınma hariç tüm çevre sorunları ile insan kavramını ilişkilendirmişler ve çoğunlukla insanların bilinçsizliğinden ve duyarsızlığından sorunların yaşandığını vurgulamışlardır. Öğrencilerin çevre konusunda bilinçlilik ve bilinçsizlik, duyarlılık ve duyarsızlık kavramları ile ilgili farkındalık kazanmaları çevre eğitimi açısından önemlidir. Ancak etkili bir çevre eğitimi, öğrencilerin sadece doğru kavramları kullanması demek değildir. Etkili bir öğretmenin asıl amacı, öğrencilerin çevre sorunlarının farkına varmasını, kalıcı çözüm önerileri getirerek yaşamlarına uyarlamalarını sağlamak, doğru rol-model olarak çevre konusunda farkındalığı yüksek ve uygulamalarla çevre sorunlarına çözüm getirebilen bireyler yetiştirmek olmalıdır. Çevre eğitiminde en önemli yapılanma daha öncede vurgulandığı gibi ilköğretim yıllarında gerçekleşmektedir. Bu yıllarda sınıf ortamında öğrencilere çevre bilincinin kazandırılması ve kazandırılan bilincin kalıcı olabilmesi için öğretmenlerin derslerinde özellikle öğrencilerin ilgisini çekici yöntem ve tekniklere başvurması gerekmektedir. Karikatürler eğlenceli olmalarının yanı sıra, aynı zamanda öğretme ve öğüt vermek için güçlü birer araç oldukları ve çocuklar tarafından kolayca algılanabildiği için etkili bir öğretim materyali olabilmektedir. Öğrencilerimizin öğretim süreci içinde aktif rol almalarını sağlamak ve onların yaratıcılığını, eleştirel ve sorgulayıcı düşünme becerilerini geliştirmek istiyorsak bir öğretim materyali olarak karikatürleri derslerimizde sıklıkla kullanmamız gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AKSOY, B. K. KARATEKİN, Z. KUŞ ve Ö.F. SÖNMEZ, (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Karikatür Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarısına Etkisi, Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu, Elazığ.

BASAL, H.A. (2003). Okul Öncesi Eğitimde Uygulamalı Çevre Eğitimi. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar. İstanbul: MORPA Kültür Yayınları.

DAŞTAN, H.(1999). "Çevre Koruma Bilinci ve Duyarlılığının Oluşmasında Eğitimin Yeri ve Önemi ", (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

HEİTZMANN, W.R. (1998). The Power of political Cartoons in the Classroom. International Studies Perspectives.

İNEL, D., A. G. BALIM ve E. EVREKLİ (2009), Fen ve Teknoloji Öğretiminde Kavram Karikatürü Kullanımına İlişkin Öğrenci Görüşleri, *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi, (EFMED)*, 3(1), 1-16.

KILINÇ, A. (2008). "Öğretimde Mizahi Kavramaya Dayalı Bir Materyal Geliştirme Çalışması: Bilim Karikatürleri", (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KÖSEOĞLU, M. (2009). "Sosyal bilgiler dersinde karikatür kullanımını eleştirel düşünmeye etkisi." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZALP, I. (2006). "Karikatür Tekniğinin Fen ve Çevre Eğitiminde Kullanılabilirliği Üzerine Bir Araştırma." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Manisa: Celal Bayar Üniversitesi.

ÖZŞAHİN, E. (2009). Karikatürlerle Coğrafya Öğretimi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 20(7),101-122, İstanbul.

RULE, A.C., Sallis, D.A., and Donaldson, J.A. (2008). Humorous Cartoons Made By Preservice Teachers For Teaching Science Concepts To Elementary Students: Process And Product. Annual Graduate Student Research Symposium (Apr 7) Cederfalls.

TAYLOR, S. (1999). Using Humour and Theatre To Facilitate Learning With Diabetes Educators. (MS Thesis, Saint Francis Xavier University)

USLU, H. (2007). Eğitimde Karikatür. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 84(7), 15-18.

YALVAÇ, H. G. (2008). İşbirlikçi Öğrenme Yaklaşımının Öğretmen Adaylarının Çevreye İlişkin Zihinsel Yapılarına Etkisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.